

TESSEDIK SÁMUEL ADOMÁI, ÖNÉLETIRÁSÁNAK MEG- VILÁGOSÍTÁSÁHOZ.¹

Első közlemény.

1.

Midőn ezelőtt ötvenkét esztendővel Tessedik Sámuel, mint pap Szarvasra jött: ott a papi udvarban, öt gabonásveremtől körülvéve, nem több, csupán egyetlen *ákáczfát* talált, mely Szarvason valószínűleg a legelső volt. A vermek többször égettettek ki; ámde közvetlen szomszédságukban az ákáczfá, csodálatos módon mindig kiállotta a vermek kipörkölését.

S amint néhány év múlva a poroszok nagy királya, Frigyes, az ákáczfá művelésének és használatának tanulmányozására három udvari kertészét, egyiket Amerikába, másikat Angliába, harmadikat Francziországba küldötte ki; s erre csakhamar *Medikus* mannheimi igazgató az ákáczfáról az ő XXI. kötetét írni megkezdte: Tessedik Sámuel is annyira figyelmére méltatta e tárgyat, hogy gyakorlati gazdasági tanintézetén e nemes fa tenyésztéséről és felhasználásáról egy egész héten át felolvasást tartott. S midőn azután a gazdasági gyakornokok Vido-vich jószágkormányzó s az uradalmi tisztviselők asztalánál, de az iparosoknál és földművelőknél tartott szállásaikon is e fa sokoldalú hasznairól beszélnének, s midőn a szarvasi lakosok hallanák és látnák, miként eteti Tessedik teheneit és borjait e fa galyaival és leveleivel, mely tehének a csordán a többiek közül annyira kitűntek, hogy kettő közülök 1820. évben 260 forintért volt eladható, míg egyéb tehének ára borjastól 40—50 forint volt; ezen és egyéb szembeötlő tények által a köznép az ákáczfá ültetésére annyira ösztönöztetett, hogy most,

¹ Az eredeti német kéziratnak czime: *Anekdoten zu der Erläuterung der Biographie S. Tessedik's.* — T. S. önéletírását, mely *Zsilinszky Mihály* államtitkár fordításában önálló füzetben is megjelent (1873), 1817—18. év telén, ötven évi papi működésének betöltése után állította össze. Jelen *Anekdoták* az önéletírásnak sok tekintetben kiegészítését képezik. A kéziraton évszám kitüntetve nincsen, de azon körülményből, hogy az 1. pontban 1820. évre hivatkozik, következtethető, hogy az érdemes aggl elkész e gyűjteményt élete utolsó évében, közel halála előtt állította össze. (Megh. 1820. decz. 27.)

midőn ezeket írom, mintegy száz lakóház, kert, szállás, szőlőskert mellett, ha több nem, bizonyára *néhány százezer* kisebb-nagyobb ákáczfanyujt enyhadó árnyat, mérsékli a levegőt, bő táplálékot ad a méheknek, csökkenti a tűzveszélyt és Szarvas mostani és következő lakóinak tüzelő-, asztalos-, építő-, kerékgyártó-fát, szőlőkarót és egyéb fanemeket szolgáltat. Sőt a faültetésnek ezen feltűnő példája a szomszédos közösségekre: Orosházára, Berényre és a többire is kihatással van. Verba movent, exempla trahunt.

2.

Midőn a nagy császárnő, az ország igazi anyjának áldott uralkodása alatt nagyon aszályos esztendő következett, úgy, hogy legelő és és takarmány hiányában nagyon sok állat hullott el: az ország anyjának rendeletére kihirdettetett, hogy a szükségét szenvedők, más nemzetek példájára takarmánynövényeket: luczernát, stájer herét, baltaczimet, perjefüvet, csabairét, mohart, s másokat vessenek és szükségükön így segítsenek. A császári rendelet kihirdetésénél Tessedik Sámuel *néhány földművelőt felkaczagni s ekként nyilatkozni hallott*: „A tanácsbeli urak talán bolondgombát ettek, hogy azt rendelik, hogy a paraszt fűfeléket“ vessen (mert úgy értették, hogy a füveket apró darabokra vágva kellene elvetni).

Tessedik azonban felhasználta ezt a szép alkalmat a takarmánynövények mivéléséről szóló tanításra, és Mózes I. k. I. fej. 11—12. 29—31. verseiből bebizonyította, hogy a bölcs teremtető mindjárt a világ teremtetésekor atyailag gondoskodott a takarmánynövényekről, megmutatván ezáltal az embereknek és kezeikbe letevén az aszályos, természetlen évek valódi ellenszerét.

Tessedik tehát, egy Bécsbe utazó urasági tisztviselő, Vánosi ur által az első két font luczerna- és perjefü-magot Bécsből meghozatta és ezen növényeket a papi kertben oly szerencsés sikerrel művelte, hogy saját és két nejének iparkodása folytán ötven év alatt nemcsak *néhány száz mázsa luczernamag természetett*, hanem mintegy százötven szorgalmas szarvasi földművelő által, *levissimo calculo* máris ezer mázsánál több álltattott elő. E mag nagyrésze nemcsak Magyarországon, hanem két év óta még Nürnbergbe is szétküldetett. A pénznek mily nagy és Szarvasra nézve hasznos forgása ez: mázsáját csupán 100 forinttal számítva, már százezer forintot tesz!

3.

Lang Borbála, anyai ágról nagyanyám, egy felső-ausztriai régi birtokos családból származott. Midőn ősei, vallásuk miatt kivándorolni

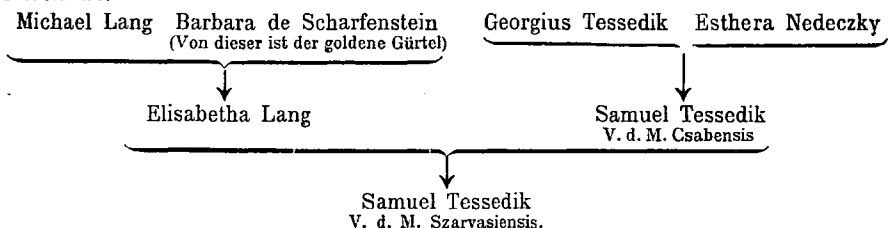
voltak kénytelenek, hiteles okmányokat kaptak, hogy azon esetben, ha ők, vagy gyermekeik és utódaik az uralkodó katolika vallásra visszatérnek, régi birtokaikat visszakövetelhetik. A vallásához buzgón ragaszkodó nagyanya azonban, halála előtt az összes okmányokat elégette, nehogy utódai közül valakit a kapzsiság az uralkodó vallásra való áttérésre csábítson.¹

4.

Midőn Tessedik Sámuel báró Prónay Gáborral és Benczurral a pozsonyi iskolai és tanügyi bizottsághoz küldetett ki: gróf Balassa, Skerletz és főt. Felbiger prépost urak az egész bizottságot Szempeczre, az ottani iskola vizsgálatára meghívták. Ez alkalommal, midőn gróf Balassa a szempezi iskola² egyéb előnyei között a különösen rajztanítást és a fiatal növendékek szép munkáit emelte ki: a jelenlevők egyike³ orrát fintorgatta, mondván: A mi lakatosmestereink Debreczenben, bár rajzolni soha sem tanultak, épp oly jó lakatos munkákat készítenek, mint ezen rajzra tanított lakatosinasok.

Gróf Balassa Tessediket stante pede birónak választván, ezt mondá: N. ur! én Nógrádmegyében egy új kastélyt építtetek, melyhez lakatosmunkát kívántam rendelni. Hivatok egy debreczeni lakatosmestert, s mondom neki: „Kastélyomhoz szükségem van ötven franczia, huszonöt német és tíz közönséges zárra; el tudja-e készíteni? darabját mily áron? s mennyi idő alatt?” „Igen — válaszolt a mester — de csak akkor számíthatjuk ki, ha a munka készen lesz; mert ahhoz sok minden: idő, vas, szén és segédek kellenek. Látom már — mondá a gróf — hogy ezen . . . -val semmit sem kezdetek.” Elhivattam tehát egy szempezi lakatosmestert és eléje adom ugyanazon kérdéseket. Az udvarias lakatosmester kiveszi zsebéből írótabláját, rövid idő alatt franczia, német és közönséges lakatot rajzol reá s ráírva mindegyiknek mindjárt az árát is és biztosít

¹ Josephy Pál, Tessedik veje, előbb a szarvasi gazd. tanintézet tanára, később jolsvai ev. lelkész és szuperintendens e ponthoz a következő genealogiai jegyzést iktatta be.

² A szempezi iskolára vonatkozólag bővebb adatokat közöltem *A gazdasági szakoktatás kezdetei hazánkban* című cziksemben, l. *Közlétek* 1893. 12. sz.

³ Joséphy szerint a híres Hatvani, debreczeni tanár.

hogy a munka egy hó, legfőljebb öt hét alatt teljesen készen lesz; mert hisz műhelyében ötven legénynyel dolgozik.

N. urnak erre arczába szökött a vér, Tessedik pedig fölmentetett a birói döntéstől: vajjon a rajzolás szükséges és hasznos-e a lakatosnak?

5.

Midőn Tessedik egy alkalommal tanuló-szobájában ülve, terveket kovácsolt a földműves népnek az ő saját eszmekörében való reális felvilágosítására: két utazó ur lépett be e szavakkal: „Oly sokat hallunk már beszélni az ön tanintézetéről, mutassa meg nekünk, de szaporán és röviden, mert kevés időnk van és már megrendeltük, hogy fogjanak.“ „Ejnye, gondolá Tessedik, ki egyuttal nem tudta, mit feleljen, — hisz az intézet nem Guk-kasten; hogy annak lyukába egy krajezárért bekándikálni lehessen.“

6.

Egy más alkalommal nyáron, este 9 órakor M. ur jött hozzám, hogy a gazdasági kertet megtekintse. „Holnap reggel szolgálatára állok“ — mondá Tessedik. — „Még ma szeretném látni“ — felelt az utas. Tessedik elméne és körülvezette az utazót. Ez lehajlott s a sötétben a földön össze-vissza kaparászott, minden tárgynál kérdezve: „Mi ez?“ — „hát az?“ — és emez?

Az utas néhány nap mulva Budára menvén: ott egyik legelső asztal vendége volt. Ebéd fölött szóba került Tessedik tanintézete. „Én — ugymond az utas — Szarvason jártam és látni akartam egyet-mást a gyakorlati gazdasági kertben, de igazán, ad animam — semmit nem láttam.“ „Igen ám — válaszolt az elnök ur, ki az egész dologról ki tudja mely genius által már tudomást nyert — igen uram, ha ön Szarvason valamit látni akar, akkor a gazdasági gyakorlati kertbe ne este 9 órakor, sötétben, hanem nappal menjen s akkor ön is látni fogja azt, a mit már sok más utazó láthatott.“

7.

Midőn a török háboru idején a császári hadseregnél a gyakori és súlyos szállítások körül igen sok és nagy hűtlenség követtetett el, a sok terhes szállítás hosszú időn át fizetetlenül maradt, mert a hadsereg által rendesen utalványozott összegek a vállalkozók által elszakasztattak s azok is, kik a legtöbb terményt szolgáltatták be, hihetetlen módon bosszantattak és károsítottak. Utóbbiak közé tartozott Tessedik is, ki kénytelen volt e kiáltó igazságtalanságok folytán Zimonyba utazni

és kérvényében a nagy császárt nem csupán e káros visszaélések megszüntetésére kérni, hanem egyuttal a megszüntetésre szolgáló módokat is elébe adni. Alkalma volt itt Tessediknek az uralkodóval igen különböző fontos tárgyakról kimerítően értekezni. Az uralkodó Tessediket Banovce-ra, az ott tartózkodó császári és királyi hadbiztoshoz, Geneine tábornokhoz utasította az ügy további tárgyalása végett.

Midőn Tessedik Zimonyból és Banovceből nyolcz nap mulva hazatért, asztalán találta a magas rendeletet, mely szerint

először —

másodszor —

harmadszor —¹

Alig hirdettetett ki ezen rendelet vasárnap a templomban s alig kezdetett meg ugyanazon vasárnapon az elrendelt összeírás: az elszakasztott pénzek hét helyről már is megindultak s hétfő délig valóságos tallér-eső zúdult a két év óta ki nem elégitett terményszállítókra. Fényes bizonyítéka ez annak, milyen tevékenyen láttattak el az ügyek József császár uralkodása alatt.

8.

Banovce-ban beszélé nekem Geneine tábornok ur, hogy ő, mint országos biztos, Pesten Wiegandnál tizenkét példányt vett *Landmann-omból*², azokat bekölttette és Magyarországon tett utjai alatt a jobb házakban eladogatta. Sajnos azonban, a könyvek ő excellenciájának avval a ritka kijelentéssel küldettek vissza, hogy egy hazaáruló (proditoris patriae) e művét nem kívánják használni. S a nagy hazafi, gróf Széchenyi, e művet mégis magyarra fordította és 1786. évben Pécssett saját költségén kinyomatta. Ennyire eltérők az emberek nézetei és ítélete a még oly egyszerű és világos tárgyak fölött is! De hát a hályogos szem mindent rosszul lát. S ugyan melyik szemorvos fogja e beteg szeméket kigyógyítani?

9.

Tessedik papi hivatalában ez idő szerint már tizenharmadik társa oldalán dolgozik. Valamennyi idősebb vagy ifjabb társnak megvoltak a maga különös nézetei, szándékai, szokásai, jó és selejtes előítéletei,

¹ A rendelet részletezése a szövegből hiányzik.

² Tessedik műve: *Der Landmann in Ungarn, was er ist und was er sein konnte; nebst einem Plane von einem regulirten Dorfe*. H. n. (Pest) 1784., gróf Széchenyi Ferencz költségén Kónyi János által meglehetősen hibásan magyarra fordított és Pécssett 1786. kiadatott. — Schwartner (Statist. 1809. I. 347.) sötét színezete miatt e munkát elítéli.

tanulmányai, elvei az iskolai és egyházi ügyekben és saját kedvencz eszméi, kedvtelései, szeszélyei gazdaságban, és — Tessediknek is megvoltak a magáéi. Majdnem mindegyik megkívánta és követelte, hogy Tessedik mindenben hozzájuk alkalmazkodjék. Sőt némelyik még imponálni is akart! S nekem hajolnom, hallgatnom, simulnom, tűrnöm kellett. Exempla sunt odiosa — egy példát felvilágosításul mégis föl-
emlitek.

Midőn társaim egyike, egy nagytekintélyű, nagyérdemű, nagytudományú férfiú, ebéd után rendszerint nem tett egyebet, mint egy sötét szobában föl s alá járt, legyeket csapkodott, dohányzott, — Tessedik pedig könyvei és írásai közt ült: megkérdezték tanítványai, miért ül, olvas, ír, elmélkedik mindig, holott a kolléga ur mindezt nem teszi, hanem vendégségeket, lakodalmakat, keresztelőket és halotti torokat (íyótársaságokat) látogat. Mit feleljen erre Tessedik? — Nolle velle hallgatnia kellett s azt gondolni, amit az egyszeri barát: „De domino superiore semper bene loqui, officium suum facere taliter, qualiter, et mundum sinere currere, sicuti currit, nam mundum — non emendabimus.

Erre aztán azt következtették Tessedikről, hogy még nem képezte ki magát, nem tanult még eleget. Ekkor ő a tudós Huctius, avrancher-i püspökkel vigasztalta magát. Midőn ez a nagy férfiú püspöki székét elfoglalta, de a helyett, hogy vendégeskednék, folyton tanult és fél-éjszakákon át gyertya mellett tanuló-szobájában ült; kíváncsiak voltak papjai megtudni, ugyan mit művel az ő püspökük éjszakákon át? Egy hosszú lajtorját támasztottak ablakához s ime ott látták a püspököt ülni kvartánsokkal és foliansokkal elszigetelve. Elhatározták erre, hogy a királyhoz folyamodnak és kérik ő felségét: lenne szives ő felsége nekik egy már tudós püspököt adni, mert hisz ez a mostani éjjel-nappal még mindig tanul.

10.

Viskovitz grófné egyizben Prágából Szarvasra jöve, mint társörökös beutazta a Harrucker-féle birtokokat. Ez alkalommal a gyakorlati gazdasági kertet és az ipariskolát is megtekinteni óhajtott. Midőn a kertben a herésen és a perjésen átmenni akarna, de a sűrű és magas fűben előre nem haladhatott, ezt mondá: „Kilencz napja utazom már birtokaimon, mindenütt száraz fű zörgött lábaim alatt, itt pedig a bő istenáldástól lépni is alig tudok.“

Azután az iskolásgyerekeket kívánta látni, leült a tanterem ajtajába, elléptette maga előtt a gyermekeket, kivált a lányokat s nagy csudálkozással hallgatta azután, a mint a szarvasi iskolásgyerekek karban a prágai ipardalokat harmonikusan énekelték. Ezen dalnál: *Seid mir*

heilig anmuthsvolle Tage — a grófné könyekben tört ki, elküldé szolgálját pénzes erszényéért, melyben uj garasok voltak, szétosztá azt a karbeli leánykák közt és két forintot adott egy iskolai zászló beszerzésére, mely még most is megvan és iskolai szünnapokon dal és zene közt vitetik a jókedvü gyermekek előtt a játszóhelyre.

11.

Midőn Békésvármegye adminisztrátora, Lovász, Szarvasra jött: sötét rágalmazások folytán Tessedik ellen annyira fölingerült volt, hogy a berágalmazott hazaárulóval beszélni, sőt ötet látni sem akarta. Midőn aztán a kegyelmes urnak, a hidhoz menve, az iskolai és intézeti épület szárnya szemébe ötlött, kérdezé: Micsoda épület ez? Hisz ez egy szabályos épület, holott én egy karrikaturáról hallottam. Tovább menve, megtekinté az épület frontját. Megállott és mondá:

Ej kívülről oly szép ez az épület; meg kell néznem a belsejét is. Bent a lépcsőházban ő exczellenenciáját 170 szövő asszony fogadta. Arra a kérdésére, hogy mit akar itt ez a sok asszony? — bemutatták neki a szarvasi, cigari és erdélyi gyapjuból készült finom munkáikat.

Ő exczellenenciája kérdezé: Honnét kaptátok a selymet e finom szövéshez? — Hisz ez gyapju, nem selyem — válaszoltak a nők.

A kegyelmes ur erre lábával dobantott és mondá: Hát szabad a főnököt ennyire vakmerően és szabadon meghazudtolni és megcsalni? A ki Tessediket ezentul rágalmazni meri, úgy mint eddig történt, az minden kimélet nélkül elveszti hivatalát. Ezentul békét hagytak Tessediknek, de csak addig, mig a föispán élt.

12.

Midőn Tessedik a zsinat alatt tanintézetének megvizsgálására, a tudós Berzeviczy Gergely elnöklete alatt kiküldött bizottság előtt fölemlítette a sok költséget, melyet neki az intézet alapítása és fenntartása okozott s egyuttal oda nyilatkozott, hogy azt sok gyermekére való tekintettel egyedül tovább már nem sokáig teheti; s utána az érdemes elnök, Berzeviczy szót kérve, a bizottságnak előterjeszté, hogy immár elég, hogy Tessedik saját keservesen szerzett vagyonából tizenhétezer forintot áldozott az intézetre: azt mondá az ülnök urak egyik érdemesebbje: Adjon hozzá még tizenhétezret, annál nagyobb dicsőség lesz!

Igy lehet, még bizottságoknál is hazafiak és hazafias vállalkozásuk fölött — gonyolódni!

13.

Midőn a zsinat befejezése után Tessedik, Balog Péterrel, Prónay Lászlóval és Crudy szuperintendenssel együtt a zsinati iratok előterjesztésére II. Lipót császárhoz kirendeltetett és ez a mély és éleslátásu

uralkodó két fontos kihallgatás alatt Tessedik tanintézetét is megemlíté, a következő, előttem örökké felejthetlen nyilatkozatot tette: Magyarország ilyen intézetek nélkül soha sem fog más nemzetek fokára fölemelkedhetni. Ön, mint hazafi, az intézetnél már megtette a magáét; most rajtam a sor, hogy én is hozzájáruljak az ön intézetéhez.

Egy királyi bizottság küldetett ki a tanintézet megvizsgálására. Minden megtörtént, a mi rendeltetett: ekkor meghalt az uralkodó, nagyon is korán az intézetre és annyi sok más jóra, a mi vele együtt eltemetve lön.

14.

Mennyi időt és erőt igényelt a kiterjedt fontos levelezés, leginkább ennek tárgyaiból tűnik ki:

1. Festetics György gróffal három éven át a keszthelyi tanintézet alapítása és berendezése, a grófi uradalmak részére nevekt őt egyén tárgyában, a kupferzelli takarmánycsűrőkről, minők Magyarországon eddig még nincsenek, de szükségeseek.¹

2. Jankovich orosz császári államtanácsos és Sztratimirovics karlóczai érsekkel, valamint Zamborsky archipresbiterrel, a Szent-Pétervár mellett lévő Carskoje-zeloi orosz császári tanintézet hiányainak pótlásáról.²

¹ A keszthelyi Georgikonra vonatkozó levelezés után kutattam a keszthelyi levéltárban, azonban Tessedik levelei a Georgikon régi írásai közt feltalálhatók nem voltak.

² Sztratimirovics karlóczai érseknek e tárgyban Tessedikhez intézett egyik levele fennmaradt s ekként hangzik:

[Kivül] An wohllehrwürdigen Herrn Samuel Tessedik Prediger bey der Evang. Gemeinde und Director des Oeconomisch. Instituts zu Szarvas. — [Belül] Wohl Ehrwürdiger! Ein von dem Herrn Staatsrathe Jankovics v. Mirievo aus St. Petersburg erhaltenes Schreiben veranlasst mich dieses unbekannterweise an Sie zu erlassen, und es gereicht mir zum besonderen Vergnügen, dass ich auf diese Art eine Gelegenheit erhalte in einiges Verhältniss Ihrer Bekanntschaft zu treten. Der Herr v. Jankovics erinnert sich an Ihnen einen Mitschüler und Schulfreund zu Pressburg gehabt zu haben, und hoffet um so leichter das was er wünscht von Ihrer Güte zu erhalten. Er hat alles Gute von ihrem nützlichen Institute zu Szarvas gehört, und wünschte eine nach allen Theilen detaillirte Nachricht und Beschreibung dieses Instituts zu erhalten. Ich glaube zwar dass diesen seinem Wunsche am besten, ohne ihrer Ungelegenheit Genüge geleistet werden könnte, wenn das von Herrn Molnár angekündigte oekonomische Werk samt ihren Zusätzen bereits herausgekommen wäre: weil dies aber noch nicht der Fall ist, und mir bis nun noch nicht bekannt geworden ist, ob und in wie bald dieses Werk ans Licht treten dürfte, so hielt ich es dafür, dass man die gewünschte Nachricht an der Quelle selbst am besten erhalten könne. Ich bin daher bemüssiget, Sie auf das höflichste zu ersuchen, Sie wollen die Güte haben und mir sobald als möglich eine solche umständliche Beschreibung, solche mag in schon gedruckten oder noch ungedruckten Schriften bestehen, überschicken. Und damit ich desto eher in den Stand gesetzt werde, dem Wunsche des Herrn v. Jankovics zu entsprechen, so bitte ich sich bei Übersendung der Post zu bedienen, wo ich dann nicht ermangeln werde alle Spesen mit Dank zu vergüten. Ich verbleibe übrigens mit wahrer Hochachtung Ew. Wohl Ehrwürden ergebenster Stephan v. Stratimirovics Erzbischof und Metropolit. Karlovicz am 16t. Febr. 1803.

3. Becker Zakariás tanácsossal Gothában, a szarvasi tanintézetéről.

4. André tanácsossal Brünbnben, a *Patriotische Tageblatt*, az *Oekonomische Neuigkeiten und Verhandlungen* tárgyában, továbbá §§-ok a magyarországi borművelésről.

5. Mayer Frigyessel a szarvasi tanintézetéről és a magyar földművelőnek fölsegítéséről.¹

6. Schedius egyetemi tanárral a nagyszentmiklósi gyakorlati gazdasági tanintézetéről.²

7. Lübeck dr.-ral néhány cikk iránt a *Patriotische Wochenblatt für Ungarn* című folyóiratban.

8. Gertinger gyógyszerészszel a burgundi répából és jávorfa nedvéből való szörp- és czukorgyártásról.³

9. A nápolyi királynő titkárával a magyar szóda, széksó, natrum Hungariae tárgyában.

10. Ambrózy Sámuellel az egyházi és iskolai évkönyvek tárgyában.

11. A nagyváradi tankerületi igazgatósággal; a magas országos kormánylyal; a vármegyével; az egyházi és iskolai felügyelőséggel; a senioratussal a szarvasi intézet tárgyában.

12. Neustädter számtanácsossal a császári és királyi kamarai jószágokra szükséges egyének kiképzéséről.

13. Mindezen levelezések nagy része különböző folyóiratokban megjelent s az írónak alkalmat nyújtott arra, hogy az ipar magvait még távoli országokban is, oly talajon hinthesse el, melyet Tessedik soha nem látott, soha nem ismert, sőt megnevezni sem hallott.

Az intézet 420 iratából és okmányából e levelezések iránt közelebbi adatok találhatók.

¹ Mayer Frigyes kupferzelli lelkészszel való levelezése külön is megjelent, Tübinga, 1785.

² A nagyszentmiklósi gazdasági iskolának Tessedik által készített tervezete megjelent a Schedius *Zeitschrift von und für Ungarn* című folyóirata 1802. évi I. k. s állítólag külön füzetben is.

³ A répatermesztésről és a czukorgyártási kísérletekről terjedelmes iratokat dolgozott ki, melyeknek címe, kéziratának jegyzéke szerint: „167. kurze Übersicht der ökonomischen Manipulationen mit den Runkelrüben 1800.“ és „168. Nachricht an das ungarische Publikum über Runkelrüben-Zucker, nebst den hieher gehörigen Gertingerischen Documenten von den Zuckerfabrikation aus Runkelrüben in Eperjes“ címet viseltek. Sajnos, mindkét irat elveszett vagy lappang.